

▲ Ook Leeuwarden ontkomt niet aan hoogbouw.

Groningen voert ongetwijfeld met recht de titel 'hoofdstad van het Noorden', maar even zeker is Leeuwarden de enige stad die in die schaduw kan staan en overeind blijft. En aangezien het oude Leeuwarden aanzienlijk minder door oorlog en slopershamer is getroffen, overtreft het Groningen qua stedelijk schoon. Waar nog bij komt dat Leeuwarden het laatste decennium weer aanzienlijk bruisender is geworden.

Door Ard Schouman

▲ De Oldehove werd nooit afgemaakt. Foto's: Jan Zeeman

Kloppend hart van Friesland

De ochtend van donderdag 10 februari 1972 was amper begonnen, toen actiegroep Het Kloppend Hart enkele huizen aan de Torenstraat in Leeuwarden bezette. Die dag zou een begin gemaakt worden met de sloop van een deel van de oostwand van de historische straat aan de voet van Oldehove. De panden moesten plaats maken voor een kantoorblok van verzekeringsmaatschappij AGO. En dat diende te worden voorkomen. Een haastig opgetrommelde tv-ploeg van de NTS filmde de kraakactie, maar de opnamen mislukten. Het Kloppend Hart, zich zeer bewust van het belang van publiciteit, deed de actie voor het oog van de camera's over en 's avonds stroomden de beelden van ongeregelde dan toch de vaderlandse huiskamers binnen. Zeer tot ongenoegen van burgemeester Brandsma, die klaagde dat het landelijk journaal Leeuwarden altijd links liet liggen, maar nu wel voor zulke 'kwajongensstreken' kwam opdagen.

De geschiedenis zou deze kwalificatie van de burgervader loochenstraffen. De sloop van een groot stuk Torenstraat ging weliswaar door, maar de gemeenteraad besloot alsnog op z'n strepen te gaan staan en keurde de bouwvergunning aan AGO, die het college van B&W had afgegeven, af. Belangrijker nog: dit succes inspireerde volgende acties en een politieke ommekeer, die enkele jaren later zou resulteren in een nieuw structuurplan voor de binnenstad. Daarmee kwam een einde aan het grootstedelijk visioen van een eerder stadsbestuur, dat het oude centrum rijp wilde maken voor een groei van Leeuwarden naar een inwonertal van 150.000 mensen. De auto moest in de binnenstad ruim baan krijgen, met forse verkeersaders en grote parkeergarages op de oude terpen. Dat daarvoor middeleeuwse grachten gedempt en tal van historische panden moesten sneuvelen, dat was nou eenmaal de prijs die de vooruitgang vroeg. Maar veel Leeuwarders vonden die prijs te hoog.

Natuurlijk werden in de decennia daarna niet alle historische panden van de ondergang gered. En kreeg ook de Friese hoofdstad een nieuwe skyline van hoogbouw, waaronder het kantoor van Aegon, de opvolger van de verzekeraar die destijds het gebied ten zuiden van Oldehove wilde innemen. Maar binnen de voormalige wallen bleef veel zoals het was of werd in de glorie van weleer hersteld. Het aangezicht, de structuur van straten, stegen en grachten, en de aankleding in de vorm van oude panden, alles ademt ook nu nog eeuwen van leven en bedrijvigheid. Het modern winkelbedrijf, en vooral de cafés, restaurants en terrassen, die het laatste decennium naar men zegt weer in aantal en diversiteit toenemen, versterken het gevoel dat deze oude stad volop leeft.

Leeuwarden lijkt zich terdege bewust van het

belang van zijn ouderdom. Voor de inwoners en hun identiteit, maar zeker ook voor de toerist. Het rijke historisch erfgoed van de stad is onder beheer bij het HCL, het Historisch Centrum Leeuwarden. Het Centrum is gevestigd in en bij een vroeg-19de eeuwse schoolgebouw, aan de rand van de Prinsentuin en vlakbij Oldehove en Tresoir, het provinciaal historisch en letterkundig centrum. Het HCL heeft zijn omvangrijke - ondergrondse - archieven voor burgers en buitenlui opengesteld, het heeft sinds 2005 de kunstcollectie van de stad, en sinds 2007 ook het werk van beeldhouwer Pier Pander, onder zijn hoede.

Het centrum is ook een prima startpunt voor de nieuwsgierige toerist. Het biedt in een aantrekkelijk overzicht het verhaal van 1000 jaar Leeuwarden. Want zo ver gaat de geschiedenis van de stad zeker terug, en waarschijnlijk nog aanzienlijk verder. Leeuwarden begon zijn bestaan als vestigingsplaats voor een handjevol boeren en handelaars op drie terpen. De meest westelijke daarvan, Oldehove, lag aan de Middelsee, die in de 13de eeuw dichtslabde. Dat verhindeerde niet dat Leeuwarden halverwege de 15de eeuw stadsrechten kreeg en in 16de eeuw de plek voor bestuur en rechtspraak in Friesland werd, en de residentie van de Friese stadhouders. Tegen die tijd was de stad uitgegroeid tot een van de tien aanzienlijkste steden van de 'Hollandse' gewesten.

Een van de markantste overblijfselen uit de late middeleeuwen is de scheve toren van Oldehove, die ooit verbonden zou worden met de St.

Vitusbasiliek die de terp domineerde. De toren werd nooit afgemaakt. Al toen de bouw een hoogte van tien meter bereikt had, merkte men dat ie ondanks voorzorgsmaatregelen toch begon weg te zakken. De situering op het talud van de terp bleek niet zo gelukkig. De verzakkingen werden nog enkele malen gecorrigeerd, waardoor de toren niet alleen scheef (1,68 meter uit het lood; ter vergelijking: de toren van Pisa, 55 meter hoog, staat 4 meter scheef), maar ook krom is. Maar op een gegeven moment, de hoogte bedroeg inmiddels een 40 meter, besloot men de bouw te stoppen; het werk werd nooit hervat. En de basiliek? Die werd tegen 1570 nog tot

kathedraal gewijd, kort erop twee maal door een hevige storm getroffen, en daarna door de definitieve overwinning van de hervormden. Begin 17de eeuw werd het godshuis afgebroken; het kerkhof en een scheve stompe toren, het was al wat overbleef. Halverwege de 19de eeuw verrees er op het kerkhof een armenschool. School en kerkhof maakten in 1933 plaats voor boderijders; 33 vrachtwagens waren nodig om alle knekels te verwijderen. De huidige parkeergarage bestaat sinds 2006.

De geschiedenis van Leeuwarden wordt in het HCL in woord en beeld verteld, en daarbij wordt de moderne beeldtechniek niet vergeten: een computeranimatie geeft bijvoorbeeld een mooi inkijkje in de stad zoals die er eind 17de eeuw uitzag. En de huidige wisseltonstelling onder de titel *Langharig Leeuwarden* laat overtuigend zien dat in het Noord-Nederland van de jaren zestig en zeventig de stad Groningen niet het alleenrecht had op een alternatieve scene. Aan de hand van de collecties van de lokale (foto)journalisten Sikke en Piter Doele en Paul Janssen zien we de Leeuwarders die zich destijds verzetten tegen burgerlijkheid en conformisme, die poppodia en jongerencentra initieerden, festivals organiseerden, joints rookten, tegen de Vietnamoorlog demonstreerden en onderwijl de stad tegen afbraak in bescherming namen met stencilmachines, sit-ins, fietsdemonstraties en kraaktacties. En met rookbommen. Want net als Amsterdam in 1966, bij de inzegening van het huwelijk van koningin Beatrix, heeft ook Leeuwarden zijn fameuze rookbomincident gehad. Dat vond plaats in 1967 bij de inauguratie van diezelfde burgemeester Brandsma die later de kraakactie aan de Torenstraat als een kwajongensstreek zou bestempelen.

De foto's in het HCL zijn niet alleen leuk of ontroerend voor wie de jongeren van toen uit eerste of tweede hand kent, ze geven ook de vreemdeling een mooi tijdsbeeld, dat bij de ouderen nostalgische gevoelens zal losmaken, of misschien nog steeds verontwaardiging, maar dan hopelijk wat verzacht door de tijd.

Bronnen:
www.historischcentrumleeuwarden.nl
Langharig Leeuwarden, een uitgave van HCL en Friese Pers Boekery
Het Kloppend Hart 1971-1974, door Famous Wolf, www.vimeo.com/16894879

▲ Beeld van de tentoonstelling 'Langharig Leeuwarden' in het HCL.

Informatie

Het Historisch Centrum Leeuwarden biedt ook een flink scala aan stadswandelingen. Natuurlijk zijn er enkele routes langs de vele monumenten. Maar u kunt ook kiezen uit een aantal originele thema's. Zoals een waterwandeling, een poëzieroute of een wandeltocht langs de huizen van bekende, maar inmiddels overleden Leeuwarders, onder wie de schrijver Hans van der Kallen, beter bekend als Havank, tuinarchitect Lucas P. Roodbaard, dichter Jan Jacob Slauerhoff of danseres/spionne Margaretha van Zelle alias Mata Hari. Diverse tochten zijn ook met mp3-speler te lopen.

Het adres van het HCL is Groeneweg 1, 8911 EH Leeuwarden. Openingstijden: ma t/m vr 10-17, in het weekeinde van 13-17 uur.

Komt u per trein, dan kunt u het HCL lopen in een minuut of tien bereiken. Dwars door het historisch centrum van de stad. Voor de automobilist biedt de stad inmiddels een aantal grote parkeergarages. Voor het HCL kunt u het best kiezen voor parkeergarage Oldehove. Het maximale dagtarief bedraagt 6,50 euro.

Meer informatie: 058-2332350 en www.historischcentrumleeuwarden.nl.

Musea

Een selectie:
Natuurmuseum Fryslân, Schoenmakersperk 2, 058-2332244/www.natuurmuseumfryslan.nl (tot 22 augustus een spinnententoonstelling, vanaf vandaag Jurassic Leeuwarden 2)
Keramiemuseum Prinsessehof, Grote Kerkstraat 11, 058-2948958/www.prinsessehof.nl. Expositie t/m 3 april 2011
Het ontombare vuur, het keramisch werk van dichter, schilder en beeldhouwer Armando
Blokhuispoort (gevangenismuseum en cultuurcentrum), Blokhuisplein 40, www.stichting.blokhuispoort.nl
Fries Museum, Turfmarkt 11, www.friesmuseum.nl / 058-2555500
Museum de Grutterwinkel, Nieuwsteeg 5, www.museum-de-grutterswinkel.nl

